

MÁROK TAMÁS

Bartók-plusz

■ SZÉLJEGYZETEK A MISKOLCI FESZTIVÁLHOZ ■

Bartók-művekből operafesztivált rendezni – no ez jó vicc! Olyan, mintha a németek Beethoven-művekből tennék ugyanazt. Nagy zeneszerzőnk egyetlen egyfelvonásos operát szerzett mindössze. Alig hatvanpercnyi énekes színpadi zenét. Ugyan hogy lehet erre fesztivált alapozni? A kérdésre többféle válasz lehetséges, amelyeket a szervezők meg is fogalmaztak. Először is, a válasz lehet marketing-szempontrú, cinikusan praktikus: Bartók a legismertebb magyar szó a világ zenei berkeiben, ezért ez a legjobb védjegy és reklám egy magyarországi zenei fesztiválnak. Másodsor, lehet kiterjesztő: egyetlen operája mellett Bartók komponált még két táncjátékot, és más műveiből is gyakran készülnek színpadi feldolgozások. Szélesebb értelemben a balett, a táncszínház is az operaműfajhoz sorolható, például a világban sok helyen operaházakban játsszák őket. Fölhasználhatók még Bartók kórusművei és dalai, esetleg a Cantata profanája. Harmadszor, ott a „Vigyen magával még egy embert!”-recept: Bartók mellé oda kell tenni egy másik, par excellence operaszerzőt, s ketten együtt betöltik a bő egy hét programját.

Az első „plusz” Verdi volt. Utána magától értődően jött Puccini s a jövőre tervbe vett Mozart. Itt azonban az én fantáziám elakad. Hasonló formátumú operaszerző nemigen akad. Van persze Wagner, de egy Puccini-, Verdi-, Mozart- stb. fesztivál megrendezésének nehézségei úgy aránylanak egy Wagner-fesztiváléhoz, mint, mondjuk, a sakkvilágbajnoki döntő a focivébéhez. De van más nehézség is. Bartók nem népszerű szerző. Ezt az igaztalan megjegyzést úgy értem, hogy a szélesebb publikum még ma is nehezen fogadja be, nehezen érti meg. Ezért nemcsak operamennyiségi, de népszerűségi okokból is kell mellé egy társ. Egy slágerszerző.

Számtalan olyan érdekes életmű van az operairódalomban Monteverditől Haydn-on, Csajkovszkijon, Muszorgszkijon, Weberen, Bellinin, Richard Strausson át, mondjuk, Janačekig, amelyet érdemes volna alaposabban megismerni, egyben látni. Kérdés, hogy melyikükkel lehet tíz napon át megtölteni egy közepes város két-három színházát. Donizettivel talán. Rossinivel már nehezebben. De hát ez már a jövő zenéje, foglalkozzunk most a jelennel!

A műsorfüzet finom tipográfiai megoldással érzékelteti a fesztivál operai arányait: a két szerző közül Puccini neve van aláhúzva.

AMI MEGVALÓSULT, ÉS AMI NEM

Szegedi illetőségű hírlapíró lévén nyaranta menetrendszerűen szembesülök a problémával, hogy az itteni szabadtéri játékokat *igazi fesztivállá* kellene fejleszteni.

Olyan eseménnyé, amely áthatja a várost, amely az esti színházi előadások mellett, előtt, közben számos egyéb programot kínál. Miskolcon ilyen fesztivált csináltak.

A főutcán, a színház melletti hatalmas plakátkapu alatt közlekedett a villamos, a jegyiroda hangszóróiból folyamatosan Puccini- vagy Bartók-dallam áradt. Két sarokkal odébb operafesztiválos pólót, korsót és festményt árulnak miskolci művész diákok. A következő kis téren borfesztivál nyílt. A belváros teraszain, különösen estelente, kisebb-nagyobb vitaközö művészársaságokat lehetett látni. Két díszletkiállítás is szerveztek. A színház udvarán lévő büfében rendre összegyűltek a szervezők és a közreműködő művészek. Gregor József szörcsuhában várta, hogy elkezdődjön a *Tosca* próbája, közben élénken diskurált ifjú szólamtársával, a rövid gatyás Gábor Gézával, hogy miképpen oldhatja meg minél jobban élete első *Kékszakállúját*. S ez egy nyilvános büfé volt, ahová bárki bejöhett az utcáról. Nyitottak voltak a művészek, a szervezők: ha megszólítottak, készséggel beszélgettek. A jelen lévő újságírók, művészek, színházi emberek szót tudtak váltani egymással, volt rá idő, hogy híreket és véleményt cseréljenek.

Minden este volt előadás és/vagy koncert, legtöbbször kettő is. Dél előtt elméleti előadások hangzottak el: Batta András Puccini operáiról beszélt; Tallián Tibor Bartók zenéjét elemezte; Kovalik Balázs a maga *Kékszakállú*-koncepcióját vitatta meg az érdeklődőkkel; egy olasz hölgy a *Tosca* eredeti római helyszíneit mutatta be. Utána filmvetítés következett, valamelyik Puccini-opera nevezetes előadásáról. Ezeken az ingyenes matinékon csak kevesen vettek részt a fesztivál törzsközönségéből, s akik ide eljöttek, azokat nemigen láttam az esti előadásokon. Kevés magamfajta operabolond akad, aki némi összhangzattanul fűszerezett zenetörténet-órával kezdi a napot, majd megnézi a kivetítőn azt az előadást, amelyet este élőben láthat. De hát egy fesztivál elsősorban a lehetőségek végtelenségéről szól.

Am a végtelenség néha megbicsaklott. Puccini tizenkét operát írt, s közülük kilenc állandóan szerepel az operaházak repertoárján. No jó: *A Nyugat lánya* viszonylag ritkábban. A kilenc standard mű föl is hangzott Miskolcon, a népszerűbb részleteket két-három különböző előadásban tehetjük egymás mellé. *A Manonból* csak koncertelőadást tartottak, *A Nyugat lányából* pedig fiatal művészek izgalmas workshopját láthattuk Selmeczi György irányításával. Viszont egyetlen hang sem volt hallható az ismeretlen művekből. Azt mondják, az *Edgar* és a *Villik gyöngye* alkotás, *A fecske* pedig operett. Annál szívesebben hallgattam volna meg belőlük legalább néhány részletet. Mi alkalmasabb erre egy Puccini-fesztiválnál?

Az efféle rendezvény sikerének több föltétele van. A legfontosabb maga a színház. Miskolc belvárosában egyetlen épülettömbben többfunkciós színházi komplexum jött létre: az alap egy hétszáz fős nagyszínház, megfelelő szcenikával és zenekari árokkal, de van ugyanakkora fedett szabadtéri színpad, egy százhusz fős kamaraterem és egy nyolcvan férőhelyes, amfiteátrumszerűen kialakított játékszín. S ami legalább ilyen fontos: vannak díszlet- és jelmezraktárak, öltözők, irodák, sőt még egy színészmúzeum is. Az idén ezeken kívül bekapcsoltak még néhány városi helyszínt, zeneiskolát, zenekari székházat, művelődési házat. A két legizgalmasabb külső helyszín azonban az Aggteleki-cseppkőbarlang és a diósgyőri vár volt.

Eddig az emberi tényező is szerencsésen alakult. Hegyi Árpád Jutocsa, a Miskolci Nemzeti Színház direktora az opera iránt elkötelezett rendező. Ő hívta Miskolcra zeneigazgatónak Kesselyák Gergelyt, az ifjú karmestert, aki tavaly váratlanul nagy sikerrel mutatkozott be rendezőként. Ők ketten találtak rá Müller Péter Sziámira, aki vállalta a fesztivál igazgatói tisztét.

Tavaly szűk kétszáz-, az idén alig négyszázmillió forintból gazdálkodott a fesztivál. Ebben az évben a város hatvanmilliót adott, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma száznegyvenmilliót. A többi csaknem kétszázmilliót jegyeladásból és szponzori támogatásokból gyűjtötték össze. Aki próbált már ennyi pénzt összeszedni, az tudja, milyen eredményez.

A fesztivál legnagyobb értéke a fölvonultatott énekesgárda volt. Eljöttek a ma leghíresebb magyarok, Marton Éva, Tokody Ilona, Rost Andrea, Gulyás Dénes, Gregor József, Polgár László. Valamennyien a nemzetközi élvonalat képviselik, a világ legnagyobb operaházaiban énekeltek-énekelnek. A külföldiek mezőnyében is számos Metropolitan-szintű művészt találtunk: Ramón Vargast, Giuseppe Giacominit, Michelle Cridert, Roberto Frontalit vagy a karmester Vladimir Jurowskit. Ilyen gárdát toborozni igazi bravúr, meghallgatni pedig kivételes élmény. Mégis két napot kellett várunk, hogy az operafesztivál igazából elkezdődjön.

ÉNEKESEK FESZTIVÁLJA

Pedig már a nyitó koncert különlegességet ígért. A fiatal Vladimir Jurowski dirigálta a *Kékszakállút*, a szünet után pedig Tokody és Giacomini Puccini-estjét. A fiatal orosz dirigens érdekesen építette föl a Bartók-művet. A hagyományos csúcspontot, az ötödik ajtót visszafogottan tolmácsolta, így a darab egyenletesebbé vált. A két szólista, Polgár László és Hedwig Fassbender a dirigens két oldalán állt, ennek következtében nehezen kerültek kapcsolatba egymással. Pedig a darab kettejük beszélgetése. Polgár Kékszakállúját a tavalyi szegedi Dóm téri előadás kapcsán elemeztem már a SZÍNHÁZ-ban (2001/10). A koncertszerű változatban még föltűnőbb az alkat és a szerep egysége. Takarékos gesztusai éppoly hatásosak, amilyen színpadszerűek – ettől talán még kínosabb a szerencsétlen elhelyezkedés. Mert hiába vagyunk koncerten, az opera megjelenítéséhez némi színészi játék és egy kis mozgás hozzátartozik. Pontosabban: sokat emel rajta. A *Kékszakállú* egyébként engem mindig nacionalistává tesz. Bármilyen kidolgozott kiejtéssel gyűri is a szöveget a kitűnő külhoni énekes, ezt a zenét csak magyar anyanyelvű művész tudja igazán megszólaltatni.

Nem épp lenyűgöző színpadi személyisége és kifejező játéka tette világhírűvé Giuseppe Giacominit. A szemüveges, kopasz, nagy orrú férfi már elmúlt hatvanéves, éppen az ellentéte annak, amilyennek az ember egy Puccini-amorosót elképzel. Viszont igazi hangnagybirtokos: hatalmas hőstenor büszke tulajdonosa, amely nagypapakorban is pompásan szól, sötét fényvel, töretlenül, kirobbanó erővel. Ezért aztán elsőre nem tűnt valami szerencsés partnernek Tokody Ilona mellé, akinek mindig is két kategóriával könnyebb, líraibb hangja volt, ma pedig szopránja már csak korlátozott erővel képes megszólalni. De fénykorában sem hangerejével, hanem lenyűgöző muzikalitásával, artisztikus

dallamformálásával, lelki finomságával hatott. Aztán az áriák utáni duettekben Giacomini valahogy visszafogta magát, így mégis összhangban dalolták végig a *Tosca* és a *Manon* kettőseit. Ők ugyanazon az oldalon álltak, s meg is csinálták azt a pár rutinmozdulatot, amellyel az operaénekesek a hasonló situációkat jelezni szokták. Tokody talán ennél többre vágyott volna, Giacominit azonban lefoglalta a támaszhoz legmegfelelőbb testhelyzet megtalálása. Akinek szeme van rá, nagyon pontosan láthatta, miért is emlegették Giacominit korábban közvetlenül a Pavarotti–Domingo–Carreras első hármas mögötti sorban. A hangmateria meglepően szép és nagy, a technika perfekt – ám személyiség, művészi erő alig hevíti át.

Másnap délelőtt újra megnéztem videón a *Bohémélet* egy régi, Covent Garden-beli felvételét. Ezúttal azonban nem Lamberto Gardelli mesteri dirigálása tűnt föl, sem az elsőrangú énekek, hanem az, hogy micsoda pompás színjátékot rendeztek ezek a világsztárok! Neill Schicoff igazi elestet, szerencsétlen költő, Ileana Cotrubas maga a megtestesült szende varrónő, Thomas Allen jóképű, életerős festő, John Rawnley igazi vagány zenész, a kétméteres Gwyne Howel pedig eltéveszthetetlenül filozófus. Megannyi erős karakter, mindenki telve játékkal, humorral, erővel, lelkesedéssel odaadással, kétségbeeséssel.

Zeljko Lucic (Marcel), Emily Pulley (Mimi) és Ramón Vargas (Rodolphe) a *Bohéméletben*

Éppen az pezsgett minden másodpercben, ami a *Bohémélet* lényege: Puccini, a fiatal zseni birtokba veszi a világot.

Ezek után este ugyancsak szürkének hatott a miskolci fesztivál élő *Bohémélete*. Pedig világsztár hallhattunk benne: Ramón Vargas adta Rodolphe-ot. A Metben sem keresnek nála jobbat erre a szerepre. Szép hang, jól énekel, nem dobja az előadást, megfújja mindkét magas C-t, kifogás nem érheti, a figurában is otthonos, talán csak a diadalmas szín, a lehengető temperamentum hibázik. Vargas protezsáltja, az amerikai Emily Pulley nagyon jó énekesnő, de az a megható gyöngöseség, ami Mimi alakját szívósorítóvá teszi, teljesen hiányzik mind a hangjából, mind az egyéniségéből. Kitűnő és hatásos Marcel szólalt meg viszont a jugoszláv Zeljko Lucic sodró erejű baritonján. A mellettük közreműködő magyar énekesgárda két klasszissal alacsonyabb szintet képviselt. A darabot az előre meghirdetett Pál Tamás helyett sajnós Marco del Prosperis vezényelte szétesően, szintelenül, fakó zenekari színekkel. („Kit érdekel a karmester és a zenekar, ha az énekesek ilyen jók!” – érvelt egy néző az előadás után. „Én nem az énekeseket, hanem a darabot szeretem hallgatni!” – tárta szét karját a neves kritikus.) A *Bohémélet* Hegyi Árpád Jutocsa hazai rendezésében ment. Dávid Attila mindegyik felvonásban annyira telezsúfolta a színpadot, hogy az énekesek csak nagy nehézségek árán tudtak megmozdulni. Különösen kínos a második felvonás díszlete, ahol a Momous kávéház előtti tágas téren nagy tömegeknek kellene szabadon sétáfkálni. A színpjátékban amilyen sok a sablon, olyan kevés az ötlet.

Persze Puccinit az átlagosnál sokkal könnyebb megrendezni – közepesen. Hisz’ tudjuk: minden gesztus, mozdulat, érzelem benne van a partitúrában. Így a rendező előtt nagyjából két lehetőség áll: vagy elfogadja mindezt, vagy a szerzői utasítások ellenében rendezi meg a művet. Persze az igazi tehetség sok mindent megold. Legutóbb például Kovalik Balázs igazolta a *Turandot* példáján, hogy Giacomo mester csak a kezét köti meg az interpretátoroknak – a képzeletét nem.

MARTON ÉS KISS B., AVAGY A SZENVEDÉLY IGAZOLÁSA

Két napnak kellett eltelnie, hogy a fesztivál igazából megkezdődjön. A harmadik estén Marton Éva és Kiss B. Attila adott Puccini-estet. A Miskolci Szimfonikusokat zeneigazgatójuk, Kovács László vezényelte. Kiss B. tehetséges tenor, de eddig úgy vélttem, nagyobb s jobb a híre, mint a hangja. Ezúttal azonban a kezdő *Kép-ária* nyilván-

valóvá tette, hogy a megszokottnál összefogottabban énekel. Amikor azonban közvetlenül utána a színpad mögül fölhangzott Tosca „Mario! Mario!” kiáltása, balsejtelmeimet láttam igazolódni: Marton hatvan felé jár, s bizony a hangja lebegve, bizonytalanul szólalt meg. A művésznő az első szerelmi kettősben meglepően óvatos volt, saját korábbi előadásmódjához képest sok pianót használt. A publikum hajszálpontosan érzékelte a helyzetet. A csúcspontban lévő Kiss B. mindkét áriájára valamivel nagyobb tapsot kapott, mint világhírű kolléganője a híres *Tosca-imára*. Marton Éva a második szerelmi kettősre „kapcsolt”, vagy az is lehet, hogy csak nehezen melegegett be: ekkor már a tőle megszokott drámai erővel, magabiztos szenvedéllyel énekel. A második részben aztán a *Manon* szerelmi kettőse olyan fehér iazzsal szólalt meg, hogy szinte szétvetette a tágas udvart. Batta András hívta föl a figyelmet arra, hogy e duetten milyen erősen érződik Wagner hatása. Ezen az estén valóban trisztáni mélységű szenvedélyek szólaltak meg benne. Marton színpadon évek óta nem énekl már a szerepet, hisz az sok helyen könnyedebb szopránt igényel az övénel. Ez a duett és a finálé azonban jól elbírija egy Wagner-heroína hangzhatagát. A dirigens és a zenekar plasztikusan, megbűvölten ment az énekesek után.

Termékeny döntésnek bizonyult, hogy csak két operából énekeltek, de mindig hosszabb egységeket. Noha ezúttal is estélyi ruhás koncertet láttunk, mégis minden nagyon színpadszerűnek s ezért drámainak hatott. Tokody és Giacomini a színen kezdte a *Tosca*-duettet. Marton viszont a színpad mögött szólalt meg, s partnere kinyújtott kézzel elébe

Gregor József (Sekrestyés) a *Toscában*

ment, úgy vezette be a színpadra (a darabbeli kápolnába). Egyszerű, mégis végtelenül hatásos gesztus, igazi primadonnának való *entrée*. Nyomban benne érezzük magunkat a szituációban. Ráadásul kettős értelme van, hisz nemcsak Flória Tosca római énekesnő érkezett meg hozzánk, hanem Marton Éva is, a nagy magyar szoprán. Mindkettőnek kijár az előzékeny tisztelet. Marton és Kiss B. a *Bánk bán* filmfelvételén énekeltek együtt, onnan a művészi kapcsolat. A tenor jó tizenöt évvel fiatalabb partnerénél. Ekkora körülmény az operaszínpadon könnyen mulatságossá válhat. (Például amikor az *Álarcosbál*-ban Richard gróf azt énekl fonetikusan: „Mámi!”) Kivételes művészek esetében azonban hozadéka lehet. Tosca és Cavaradossi viszonyát kétféleképpen képzelhetjük el. Az egyik változat (és a drámászöveg) szerint Tosca fiatal nő, maximum huszonöt éves, naiv, könnyen féltékeny tehető, csöbe húzható. Cavaradossi, a voltairianus festő viszont érett férfi, aki harmincas éveinek közepén jár. Nagyjából ezt a konstellációt sugallta Tokody. (Giacomini efféle bonyolult lelki tartalmak sugárzására képtelen.) A másik lehetőség, hogy Tosca érett szépasszony, befutott művész, jó karban lévő negyvenes, akinek a harmincéves festő szerelme: kihívás. Kicsit kételkedik benne, már bizonytalan saját női vonzerejében, ezért állandóan féltékenység keríti hatalmába. Úgy érzi, mindennap újra és újra el kell csábítania kedvesét, ha a szívében akar maradni. Marton Éva és Kiss B. Attila pontosan ezt a mély értelmű verziót valósította meg a koncertszerű előadás keretében.

Szolnoki Apollónia (Judit) és Gábor Géza (Kékszakállú) a Kesselyák Gergely rendezte Bartók-operában

Halálpontos gesztusokkal. Ahogy elfordultak egymástól, vagy csak távolról nézték a másikat, majd összesimultak, az mind látványban, mind akusztikailag tökéletesen elénekelték a két figurát és a köztük lévő bonyolult, változékony, törekeny viszonyt. Amit láttunk, az nem pusztán az éneklés, hanem általában az opera előadói csúcsteljesítménye volt.

Az őrihangú publikum természetesen repertár követelt. A *Turandot* két részletével jutalmazták. Kiss B. fővillanyzó *Nessun dorma*t küldött a csillagfényes éjszakába, Marton pedig „ösbemutatóra” vállalkozott: a címszereplő hanggyöttrő nagyáriáját saját bevallása szerint életében először énekelte ráadásnak. A lenyűgözött publikum hosszú percekig nem akarta elengedni őket.

Ha a tisztelt olvasó úgy véli, hogy a főnti néhány bekezdésben kicsit sok a jelző, túlzott a lelkesedés, akkor bizony kénytelen vagyok egyetérteni vele. De az opera irracionális műfaj, ezért az iránta érzett rajongás sem magyarázható józan érvekkel. Az efféle kivételes operai események ezért alapvető szerepet játszanak minden valamirevaló operaőrült lelkivilágában. Ezekben a ritka pillanatokban ugyanis igazolva látja saját érthetetlen szenvedélyét. Ilyenkor újra és újra megerősödik benne a hit, hogy a műfajhoz csak ezzel az értelmességgel érdemes közelíteni.

P. S. Ha mindezek után bárkiben is szemernyi kétség maradt volna afelől, hogy Marton művészete mitől olyan páratlan, hogy mennyi benne a veleszületett képes-

ség, és mennyi a munka, a kidolgozás, a tudatos gyakorlás, az másnap a művész mesterkurzusán minderről meggyőződhetett. Persze a kitartás, a munkára való képesség, a szorgalom éppúgy isteni adomány, mint a kincset érő hang.

SZÍNPAD PEDIG KELL!

A fesztivál színpadi *Tosca*-produkciója sokkal kevesebb szellemi izgalmat hozott, mint a megelőző koncertek. A miskolci Majoros István rendezésének két emlékezetes mozzanata van: az egyik, hogy Scarpia ülve hal meg, a másik, hogy mennyi az értelmetlen le-föl vonulás a harmadik felvonásban. Amúgy Kesselyák Gergely összefogottan és erőteljesen dirigálta a darabot. A Kárpátaljáról származó Georgina von Benza megkapóan énekel világos drámai szopránján. Viktor Afanaszenko a jóféle orosz tenor prototípusa, Boris Statsenko pedig markáns Scarpia, bár Zeke Edit tüchtig bokacsizmáiban leginkább Csizmás Kandúrra emlékeztetett. De hát ilyen tényleg van: az ember hátradől, és élvezi a zenét.

Ilyesmire buzdított a műsorfüzet a koncertszerű *Manon Lescaut* kapcsán is: „nincsenek jelmezek, színpad, ami elterelné a zenéről a figyelmet.” Az efféle ostobaságokon nehéz nevetni. Könnyebb bosszankodni azon, hogy miféle *dramma per musica* az, amelyben a jelmez meg a színpad bekavar. Persze ez képtelenség is. Hisz főntebb láttuk: az opera esetében a színpadot nem lehet negligálni, hisz az a hely,

ahol operát énekelnek, óhatatlanul színpaddá válik.

A nagyfesztiválon belül kis *Kékszakállú*-fesztivált rendeztek: Bartók operája négy különböző előadásban szólalt meg. Mintha az opera drámátlánítására mutatna, hogy közülük kettő koncert volt. Pedig a diósgyőri vár megköveteli a scenírozott változatot. Nem láttam az aggteleki előadást, de talán a fotók is igazolják az előzetes várakozást: nehéz volna a darabhoz látványosabb természetes keretet elképzelni.

Kesselyák Gergely *Kékszakállú*ját jó előre elnevezték Jégzakállúnak. A karmester harmadik operarendezése sem volt kevésbé izgalmas vállalkozás az előző kettőnél. Konceptiója aggasztóan egyszerű: a Kékszakállú herceg vára jégvár, amely Judit megjelenésével fokozatosan elolvad, összetöredezik, szétmállik. A szimbolika gyanúsán kézenfekvő: a nő melegségével fölolvasztja a férfi jeges magányát. Szép és logikus a vég is: Judit a könnyek tavában, abban a vízben merül el, melyet az olvadás hozott létre. A díszlettervező Horgas Péter valódi jégtömböket, jégfákat állított a színre, úgyhogy a meleg nyári éjszakában az egész díszlet olvad, csöpög, időnként hangos robajjal törnek le róla darabok.

Akadtt itt azonban egy-két bibi, néhány probléma és pár idézőjel. Kékszakállú ugyanis a nézőtér felől érkezik, bohócruhában és mókás cilinderben. Ezt aztán leveti, ám alatta egyszerű fekete ruhát hord, amely hangsúlyos ellentettje a jég fehérségének. Arra a színre Judit világos szórmetakarója és ruhája rímel. Ráadásul Szolnoki Apollónia a színpad felől, a várból érkezik. Mintha Judit lenne itthon, s a férfi volna a vendég. Legvégül pedig Gábor Géza visszaveszi a bohócgúnyát, a muzsika lassú tempójára kioldalaz a színről, az egyik zenei gesztusra ugrik is egyet, majd az egyik oszlop tövében holtan esik össze. Az előadás a fesztivál kevés színpadi érdekességeinek egyike volt.

A két említett unalmas miskolci Puccini mellett a Bukaresti Nemzeti Opera ókoncertív *Pillangókisasszonyt* hozott. A két főszerepre akadt két jó hangú énekes, ám látványban, játékban minden ósdi volt. Ha a címszerepet egy negyvenes kerekded nő alakítja, aki ráadásul állandóan szépeleg, akkor nincs darab. Legalábbis számomra nincs. A Szófia Nemzeti Opera *Turandot*járól csak a tévében láttam egy rövid részletet, de annyi sejtethető belőle, hogy ők is a hagyományos előadásmódot választották – és két jelentős hangú, bár nem felfedezészámba menő főszereplőt. Ezenkívül eljött még a Varsói Nagyszínház társulata, amely *A csodálatos mandarint* hozta. A Magyar Állami Operaház is balettel képviseltette magát: Pártay Lilla

koreografált Bartók *Concertójára* életrajzi ihletettséggű táncjátékot.

A szervezők többször kifejezték abbeli szándékukat, hogy Miskolc Közép-Európa Salzburgjává váljék, ahol a térség operaházainak seregszemléje zajlik. Nos, első látásra az összkép nem különösebben fölvyllanyozó. A Vasfüggöny művészeti értelemben is rég megszűnt, a térség legjobb énekesei bátran mehetnek Nyugatra. Természetesen mennek is, s nemcsak a legjobbak, hanem a középszerűek is. Ma már nehéz titkos favoritokat fölfedezni az egykori szocialista tábor operaéletében. Ugyanakkor mintha megmaradt volna a nemzeti operák tradicionális színházi szemlélete. Amennyire tudom, a térségben ma Pozsony és Prága a két leghaladóbb operafellegvár, talán onnan is kellett volna hívni produkiókat.

A színházi érdekességet a Szegedi Nemzeti Színház szállította a *Triptichonnal*. Az egyetlen magyarországi operatársulat a szegedi, amelyet a fesztiválra meghívtak. Kovalik Balázs rendezését korábban Szegeden láttam. A *Köpenyt* egy folyamatosan lengő dobogón játszatja. A látvány a két világháború közt játszódó francia filmek világát idézi. Az *Angelica nővér* díszlete egyetlen hatalmas kör alakú kerengő, csillogó csövekből épített magas kerítés,

amely szinte állandóan forog, és elképesztő fényhatásokra képes. A legnagyobb föl-tűnést azonban a *Gianni Schicchi* keltette, amelynek szereplői Kovalik elképzelésében állatok. Schicchi és Lauretta például nyúl, Rinuccio róka és így tovább. Az állatmese-parabola kézenfekvő: a furfangos nyúl túljár az örökösök, a többi állat eszén. Az ember elállatiasodására a darab bőven szolgáltat példákat. A dolog borzasztóan mulatságos, igen erős hatást kelt.

Csakhogy agyonnyomja a darabot.

Kovalik állatmeséje a mai operajátszás egyik alapproblémájára keres megoldást, de zsákutcába jut. Ha a címszerepet egy Melis énekelné (akinek egyébként kollégái között Nyúl a beceneve), s ha a többi karakter megformálására is nagy formátumú énekesek állnának rendelkezésre, akkor a koncepció minden bizonnyal sziporkázna. Ám a két nagy nyuszifül alól nem kádkál ki az emberi nagyot akarás, furfang, a lompos rókafarok fontosabb az izzó szerelmi dallamnál. Miközben a rendező a nagy művészegyéniségek helyettesítésére kiöltött tervét magas színvonalon valósítja meg, nem látszik a darab, nem hallatszik a zene. Az ötlet eltakarja őket.

A Bartók + Puccini Nemzetközi Operafesztivál szervezői saját elnevezésük minden szavát komolyan vették. Bartókot is, Puccinit is, az operát is, a fesztivált is és a nemzetközi jelleget is. Egyetlen dologról feledkeztek el, a +-ról.

A találkozó számtalan résztvevőjének föltemtem a kérdést: mi köze Bartóknak Puccinihoz? A választ minden esetben kitágult pupilla és szemöldököfelhúzás kísérte: „Hát ezen én is elgondolkodtam”; „Tényleg érdekes kérdés”; „Nem tudom, semmi”.

Gondoljuk csak meg: kortárs európai zeneszerzőkről van szó (Puccini 1858–1924, Bartók 1881–1945 között élt), mindketten megfordultak és sikereket arattak Amerikában is. Megkérhettek volna egy-egy zeneesztétát, karmestert, énekest, rendezőt – azokat, akik nap nap után mindkét szerzővel dolgoznak –, hogy gondolják végig a problémát.

Jelen pillanatban viszont úgy tűnik, Miskolc városa nem veszi komolyan azt a nagy értéket, amit ez a kulturális esemény jelent. A szíinigazgató-választáson ugyanis lényegében leváltották Hegyi Árpád Juto-csát, a fesztivál művészeti igazgatóját. Kesselyák Gergely és Müller Péter Sziámi lemondott. Lehet, hogy a szépreményű fesztiválnak befellegzett? Nagy kár volna érte.

Kovalik Balázs szegedi rendezése: Puccini *Gianni Schicchi*

Éder Vera felvételei

